

Wojciech Mleczko CR

SPOŁECZNA I WYCHOWAWCZA ROLA UNIwersYTETU W NAUCZANIU KOŚCIOŁA KATOLICKIEGO

Uniwersytet, „narodzony z serca Kościoła”, jest jedynym w swoim rodzaju ośrodkiem twórczej pracy i promieniowania wiedzy, służącym dobru ludzkości¹. Kościół katolicki zawsze spoglądał z uznaniem oraz sympatią na uniwersytet jako na „laboratorium wiedzy i badań służących społeczeństwu”². Niestety, w ostatnich dziesięcioleciach widoczny jest kryzys uniwersytetu i jego idei³. Zagrożone są one utylitaryzmem, liberalizmem, relatywizmem, hedonizmem i pesymizmem⁴. W związku z tą sytuacją zrozumiałe i tym bardziej cenne jest duże zainteresowanie Urzędu Nauczycielskiego Kościoła katolickiego uniwersytetem, szczególnie gdy chodzi o jego rolę w społeczeństwie i wychowaniu.

Do najważniejszych dokumentów Magisterium dotyczących edukacji na poziomie wyższym należy zaliczyć Konstytucję apostolską Jana Pawła II o uniwersytetach i wydziałach kościelnych *Sapientia christiana* (15.04.1979) oraz

¹ Jan Paweł II, *Ex corde Ecclesiae*, Konstytucja apostolska o uniwersytetach katolickich (15.08.1990) [dalej: ECE], nr 1.

² Jan Paweł II, *Uniwersytet – laboratorium wiedzy i badań służących społeczeństwu* (Kazanie na Mszy świętej dla środowisk uniwersyteckich Rzymu, Rzym, 14.12.1989), nr 4, w: *Uniwersytety w nauczaniu Jana Pawła II*, red. naukowa S. Urbański, t. 2, Warszawa 2000, s. 59.

³ O czym mogą świadczyć liczne publikacje, np. *The University in Ruins. Essays on the crisis in the concept of the modern university*, ed. by T. Clark and N. Royle, „The Oxford Literary Review” 17 (1995); *Universities Today and Tomorrow*, eds. J. Jerschina and A. Kosiarz, Kraków 1990; J. Pelikan, *The Idea of the University: A Reexamination*, New Haven 1992; C. Kerr, *The Uses of the University*, Cambridge 1995; *Idea uniwersytetu u schyłku tysiąclecia*, Warszawa 1998; E. Wnuk-Lipińska, *Kryzys uniwersytetu jako instytucji edukacyjnej w krajach Europy Zachodniej*, „Zarządzanie i Edukacja” 1/1998, s. 101-113; miesięcznik „Znak” 2/2000, zatytułowany: *Uniwersytet przed reanimacją*. A także na temat uniwersytetu katolickiego: A. Gallin, *Negotiating Identity: Catholic Higher Education since 1960*, Notre Dame 2000; *Higher Learning & Catholic Traditions*, ed. R. E. Sullivan, Notre Dame 2001; Ph. Gleason, *Contending with Modernity. Catholic Higher Education in the Twentieth Century*, New York 1995; *Models for Christian Higher Education: Strategies for Success in the Twenty-First Century*, eds. R. T. Hughes and W. B. Adrian, Grand Rapids, Mich., Eerdmans, 1997; A. MacIntyre, *Catholic Universities. Dangers, Hopes, Choices*, w: *Higher Learning and Catholic Traditions*, ed. R. E. Sullivan, Notre Dame 2001, s. 1-21; G. D. O’Brien, *The Idea of a Catholic University*, Chicago and London 2002; *Catholic Education at the Turn of the New Century*, ed. J. M. O’Keefe, New York & London 1997; *The Challenge and Promise of a Catholic University*, ed. T. M. Hesburgh, Notre Dame and London 1994; miesięcznik „Znak” 11/2005, zatytułowany: *Uniwersytety katolickie do lamusa?*

⁴ Kongregacja ds. Wychowania Katolickiego, Papieska Rada ds. Świeckich, Papieska Rada ds. Kultury, *The Church’s Presence in the University and in the University Culture* (22.05.1994) (*Obecność Kościoła na uniwersytecie i w kulturze uniwersyteckiej*) [dalej: OKU], w: *Catholic Education at the Turn of the New Century*, ed. J. M. O’Keefe, New York and London 1997, s. 191-193.

Konstytucję apostolską Jana Pawła II o uniwersytetach katolickich *Ex corde Ecclesiae* (15.08.1990). Poza powyższymi dokumentami, które stanowią *magna charta* nauczania Kościoła katolickiego w dziedzinie⁵, trzeba wymienić: Konstytucję apostolską Piusa XI *Deus scientiarum Dominus* (24.05.1931), List apostolski Piusa XII ustanawiający Międzynarodową Federację Uniwersytetów Katolickich *Catholicas studiorum Universitates* (27.07.1949) oraz Dokument Kongregacji ds. Wychowania Katolickiego, Papieskiej Rady ds. Świeckich i Papieskiej Rady ds. Kultury *Obecność Kościoła na uniwersytecie i w kulturze uniwersyteckiej* (22.05.1994)⁶.

Ponadto wiele cennych myśli znajduje się w dużej liczbie przemówień i listów papieży do profesorów i studentów uniwersytetów i uczelni wyższych. Szczególne zasługi miał na tym polu Jan Paweł II, który w ciągu swojego pontyfikatu wystosował ponad 100 takich adresów⁷. Nie można również pominąć wypowiedzi Kościoła w Polsce. Najważniejsze wydają się dokumenty II Polskiego Synodu Plenarnego (1991-1999), zawierające część zatytułowaną *Szkoła i uniwersytet w życiu Kościoła i narodu*.

Niniejszy artykuł jest próbą opisaną społecznej i wychowawczej roli uniwersytetu nakreślonej przez Urząd Nauczycielski Kościoła.

1. ROLA UNIwersYTETU W SPOŁECZEŃSTWIE

Uniwersytet przyczynia się do rozwoju społeczeństwa i służy dobru ludzkości poprzez pracę nad pełniejszym rozwojem osoby ludzkiej i przygotowywanie swoich wychowanków do pełnienia w społeczeństwie ważnych obowiązków. Szczególne zadanie w realizowaniu powyższych założeń ma do spełnienia uniwersytet katolicki.

Jedno z przemówień Jana Pawła II, zatytułowane ***Żaden kraj nie może się rozwijać bez uniwersytetu***, określa rolę instytucji uniwersytetu jako kluczową

⁵ ECE 8.

⁶ Również fragmenty innych dokumentów podejmują omawiane zagadnienie, m.in. takich jak: Deklaracja o wychowaniu chrześcijańskim Soboru Watykańskiego II *Gravissimum educationis* (7.12.1965); *Kodeks Prawa Kanonicznego* (25.01.1983); Adhortacja apostolska Jana Pawła II o powołaniu i misji świeckich w Kościele i w świecie dwadzieścia lat po Soborze Watykańskim II *Christifideles laici* (30.12.1988); Encyklika Jana Pawła II o wartości i nienaruszalności życia ludzkiego *Evangelium vitae* (25.03.1995); Adhortacja apostolska Jana Pawła II o życiu konsekrowanym i jego misji w Kościele i w świecie *Vita consecrata* (25.03.1996); Dekret o misyjnej działalności Kościoła Soboru Watykańskiego II *Ad gentes divinitus* (7.12.1965); Adhortacja apostolska Jana Pawła II o Kościele w Afryce i jego misji ewangelizacyjnej u progu roku 2000 *Ecclesia in Africa* (14.09.1995); Adhortacja apostolska Jana Pawła II o Jezusie Chrystusie, który żyje w Kościele jako źródło nadziei dla Europy *Ecclesia in Europa* (28.06.2003).

⁷ Por. *Uniwersytety w nauczaniu Jana Pawła II*, t. 1 i 2, red. naukowa S. Urbański, Warszawa 1999 i 2000. W obydwu tomach znajduje się m.in. wybór przemówień i listów do świata uniwersyteckiego z lat 1978-1999, liczący razem ponad 100 pozycji.

w rozwoju postępowych społeczeństw⁸. Już Pius XII zauważył, że „kierunek społeczności jutra zależy w istotny sposób od umysłów i serc ludzi uniwersytetów dnia dzisiejszego”⁹. Do tego stwierdzenia odwołuje się później Sobór Watykański II i wzmacnia go stwierdzeniem, iż to „los społeczeństwa i samego Kościoła wiąże się ściśle z osiągnięciami młodzieży odbywającej studia wyższe”¹⁰. Z kolei ten *passus* jest cytowany w Konstytucji apostołskiej Jana Pawła II *Sapientia christiana*¹¹.

Świat uniwersytecki, podejmując wielkie problemy społeczeństwa i kultury¹², służy krajowi we wspólnym wysiłku, mającym na celu **stworzenie nowego społeczeństwa**: społeczeństwa wolnego, odpowiedzialnego, świadomego swojego kulturowego dziedzictwa; społeczeństwa zbudowanego na prawdzie, sprawiedliwości, braterstwie i pokoju; społeczeństwa współuczestniczącego, w którym człowiek, rozumiany całościowo, będzie zawsze miarą postępu; społeczeństwa godnego człowieka i odpowiadającego myśli Bożej¹³.

Ze swojej strony społeczeństwo spodziewa się od swych uniwersytetów ugruntowania własnej podmiotowości: oczekuje uznania racji, które ją uzasadniają, oraz motywów i działań w jej interesie. Ponieważ uniwersytet z natury swojej służy przyszłości człowieka i narodu, jego zadaniem jest stale ukazywać kwestię dnia jutrzejszego w świadomości społecznej¹⁴.

Nasuwa się pytanie, w jaki sposób uniwersytet ma przyczyniać się do budowania opisanego wyżej nowego społeczeństwa. Odpowiedzią wydaje się: poprzez **służbę wartościom**¹⁵. Już od średniowiecza uniwersytety kształtowały duchową postać

⁸ Jan Paweł II, *Żaden kraj nie może rozwijać się bez uniwersytetu* (Przemówienie na spotkaniu z profesorami i studentami Gabonu, Liberville, 18.02.1982), nr 2, w: *Uniwersytety w nauczaniu Jana Pawła II*, red. naukowa S. Urbański, t. 1, Warszawa 1999, s. 275; Jan Paweł II, *Misja uniwersytetu wobec osoby ludzkiej* (Przemówienie na spotkaniu z przedstawicielami wszystkich uniwersytetów Szwecji, Uppsala, 9.06.1989), nr 3, w: *Uniwersytety...*, dz. cyt., t. 2, s. 49.

⁹ Pius XII, *Przemówienie do Senatu Akademickiego i studentów Uniwersytetu Rzymskiego* (15.06.1952), w: *Discorsi e Radiomessaggi*, XIV, s. 208.

¹⁰ *Gravissimum educationis* [dalej: DWCH], 10.

¹¹ *Sapientia christiana*, Wstęp II.

¹² ECE 13. Stosowane tutaj pojęcie kultury obejmuje jej dwa wymiary: humanistyczny i społeczno-historyczny, por. *Gaudium et spes*, Konstytucja duszpasterska o Kościele w świecie współczesnym (7.12.1965) [dalej: KDK], nr 53.

¹³ Jan Paweł II, *Chrystus was wzywa do budowy nowego społeczeństwa* (Przemówienie na spotkaniu ze studentami uniwersytetów Wybrzeża Kości Słoniowej, Jamusukro, 11.05.1980), nr 2, w: *Uniwersytety...*, dz. cyt., t. 1, s. 188; Tenże, *Rola uniwersytetów w tworzeniu nowego społeczeństwa* (Przemówienie na spotkaniu z profesorami i studentami uniwersytetów Kolumbii, Medellin, 5.07.1986), nr 1, w: *Uniwersytety...*, dz. cyt., t. 1, s. 379.

¹⁴ Jan Paweł II, *Jakie są perspektywy tego pokolenia?* (Przemówienie na spotkaniu z profesorami KUL i przedstawicielami innych uczelni Polski i z zagranicy, Lublin, 9.06.1987), nr 3-4, w: *Uniwersytety...*, dz. cyt., t. 1, s. 412-413.

¹⁵ Więcej o roli wartości w edukacji uniwersyteckiej zob. M. Falise, *Values in University Education and Teaching*, w: *The Catholic University in Shaping a New Society. Proceedings of the XVIIIth General Assembly of the International Federation of Catholic Universities, University of Notre Dame, Indiana, USA, 2-6.08.1994*, eds. V. Hanssens, G.-R. Thivierge, Paris 1995, s. 41-68.

społeczeństw, a chrześcijańskie przesłanie Dobrej Nowiny tworzyło w nich klimat otwarcia na prawdę, dobro i piękno. Pozwalało to odkrywać wartości humanistyczne niezbędne dla integralnego rozwoju osoby ludzkiej i kształtowania cywilizowanych społeczeństw¹⁶.

Wartość osoby jest źródłem i równocześnie usprawiedliwieniem przysługujących mu praw ludzkich, takich jak: prawda, dobro, wolność, sprawiedliwość, solidarność i chrześcijańska miłość. Kościół zawsze nauczał, że te **wartości stanowią prawdziwe filary nowego społeczeństwa**. Ukazują one bowiem prymat etyki nad techniką, pierwszeństwo osoby przed rzeczami, wyższość ducha nad materią¹⁷. Dlatego troska o świat ludzkich wartości i ich obrona to zadania uniwersytetu¹⁸.

Fundamentalną wartością jest **prawda**, bez której nie może istnieć wolność, sprawiedliwość i godność człowieka. Dlatego podstawowym zadaniem uniwersytetu jest **służba prawdzie**: poszukiwanie i głoszenie prawdy oraz ukazywanie jej sensu¹⁹. To poszukiwanie prawdy wiąże się z godnością i odpowiedzialnością. Natomiast nauczanie i przekazywanie prawdy przyczynia się do umocnienia wartości społecznych²⁰.

Uniwersytety były dla społeczeństw przez liczne wieki ośrodkami wiedzy, badań i prawdy. Rola uniwersytetu polegała nie tylko na odkrywaniu prawdy, lecz także na wprzęgnięciu jej w **służbę społeczeństwu**. Czyniąc to, uniwersytety wypracowują struktury dialogu, dostarczając również społeczeństwu wyniki badań i dyskusji, a także argumentację, leżącą u podstaw głębokich przekonań. Jest to wielka odpowiedzialność, którą uniwersytety muszą podjąć, której muszą strzec i której nie powinny lekkomyślnie się wyrzekać na rzecz tych, którym nie chodzi o zdobywanie wiedzy²¹.

Uniwersytet powinien mieć odwagę **głosić prawdy nawet niewygodne**, które nie schlebiają opinii publicznej, lecz są potrzebne ze względu na potrzebę obrony

¹⁶ Jan Paweł II, *List do rektorów uniwersytetów europejskich uczestniczących w kongresie w Lublinie*, „L'Osservatore Romano” (wyd. pol.) 6/2004, s. 45.

¹⁷ S. Urbański, *Wprowadzenie*, w: *Uniwersytety...*, dz. cyt., t. 1, s. 8.

¹⁸ Jan Paweł II, *List do rektorów...*, dz. cyt., s. 45-46.

¹⁹ ECE 1, 2, 4; DWCH 10, KPK 815; Jan Paweł II, *W służbie prawdy i wolności* (Przemówienie na spotkaniu z profesorami i studentami Uniwersytetu w Padwie, Padwa, 12.09.1982), nr 2, w: *Uniwersytety...*, dz. cyt., t.1, s. 302-303; Jan Paweł II, *Jeżeli służysz Prawdzie, służysz Wolności, wyzwalanii człowieka i Narodu* (Spotkanie z profesorami i studentami KUL, Lublin, 9.06.1987), nr 2, 7, 9, w: *Uniwersytety...*, dz. cyt., t. 1, s. 421, 424, 427.

²⁰ Jan Paweł II, *Wasze losy związane są z prawdą* (Spotkanie z profesorami i studentami Uniwersytetu w Sydney, Sydney, 26.11.1986), nr 3, w: *Uniwersytety...*, dz. cyt., t. 1, s. 398.

²¹ Tamże, nr 5, s. 400.

autentycznego dobra społeczeństwa²². I właśnie tę służbę prawdzie w wymiarze społecznym Jan Paweł II nazywa „posługą myślenia”²³.

Poszukiwanie prawdy prowadzi do **postępu wiedzy**, która wpływa na życie osób i społeczeństw. Niezmiernie ważne jest to, aby badania naukowo-techniczne prowadzone przez świeckich opierały się na kryterium służby człowiekowi, uwzględniającej pełny wymiar jego wartości i wymogów²⁴.

Powinnością uniwersytetów jest także **poszukiwanie sensu**, które ma zagwarantować, że nowe odkrycia będą służyć prawdziwemu dobru jednostek oraz społeczeństwa ludzkiego jako całości²⁵. To zadanie jest dramatycznie ważne, ponieważ potencjał nauki nie jest neutralny: może on być użyty tak dla postępu ludzkości, jak i dla jej degradacji²⁶.

Spółeczność uniwersytecka powinna zajmować się także **analizą czynników, które leżą u podstaw decyzji politycznych, prawnych i bioetycznych** (często podejmowanych ze szkodą dla człowieka i społeczeństwa), i starać się tak na nie wpływać, aby odpowiadały wymaganiom moralnym oraz były godne osoby ludzkiej. Należy zdecydowanie podkreślać priorytet niezbywalnej godności człowieka w badaniach naukowych i polityce społecznej²⁷. W przemówieniu do uczestników konferencji *Uniwersytet na rzecz nowego humanizmu*, która miała miejsce w 2000 r., Jan Paweł II powiedział: „Humanizm, jakiego pragniemy, głosi wizję społeczeństwa skupioną wokół człowieka i jego niezbywalnych praw, wokół wartości sprawiedliwości i pokoju, wokół prawidłowych relacji między jednostkami, społeczeństwem i państwem, kierujących się logiką solidarności i pomocniczości. Taki humanizm jest w stanie tchnąć ducha nawet w postęp gospodarczy, tak, aby zmierzał on do rozwoju każdego człowieka i całego człowieka”²⁸.

²² ECE 32.

²³ Jan Paweł II, *Wokół Uniwersytetu Jagiellońskiego jednoczą się wszystkie uczelnie Polski* (Przemówienie na spotkaniu z rektorami wyższych uczelni w Polsce z okazji 600-lecia Wydziału Teologicznego Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków, 8.06.1997), nr 5, w: *Uniwersytety...*, dz. cyt., t. 2, s. 250.

²⁴ KPK 820; DWCH 10; ECE 18, 19; *Christifideles laici*, 62; *Evangelium vitae*, 98.

²⁵ ECE 7, 19.

²⁶ Jan Paweł II, *Nauka - sumienie* (Spotkanie z przedstawicielami Uniwersytetu Narodów Zjednoczonych w Hiroszima, Hiroszima, 25.02.1981), w: *Uniwersytety...*, dz. cyt., t. 1, s. 230-239.

²⁷ Jan Paweł II, *W waszej pracy naukowej czerpcie światło z wiary* (Przemówienie do uczestników konferencji na temat *Globalizacja a uniwersytet katolicki*, Rzym, 5.12.2002), nr 4, „L'Osservatore Romano” (wyd. pol.) 2/2003, s. 44.

²⁸ Jan Paweł II, *Uniwersytet w służbie nowego humanizmu* (Przemówienie do uczestników Jubileuszu Nauczycieli Akademickich, Watykan, 9.09.2000), nr 6, „L'Osservatore Romano” (wyd. pol.) 11-12/2000, s. 8.

Owoce badań naukowych powinna być nie tylko wzmożona troska o człowieka, ale także „podniesienie poziomu życia i **udoskonalenie struktur społecznych**, budowanie i umocnienie pokoju”²⁹.

Przyszłość ludzkości zależy nie tylko od rozwoju naukowego i technicznego, ale także kulturalnego. Dlatego powołaniem każdego uniwersytetu jest „**szczególna służba ludzkiej kulturze**”³⁰. Autentyczne uniwersytety, będąc ośrodkami kultury, wiedzy i badań naukowych, kształtują kulturę, która powinna bezinteresownie i autentycznie kierować się ku dobru wspólnoty i całego społeczeństwa³¹. Uniwersytety nie tylko pogłębiają kulturę, ale mają być także miejscem formacji kulturalnej³².

Szczególnym wymiarem kształtowania kultury jest **budowanie nowej kultury ludzkiego życia**. O takim zadaniu uniwersytetów, zwłaszcza katolickich, pisze Jan Paweł II w encyklice *Evangelium vitae*, stwierdzając, że w tej dziedzinie „szczególne zadanie mają do spełnienia intelektualiści katoliccy, powołani do aktywnej obecności w środowiskach kulturotwórczych, w szkołach i uniwersytetach, w ośrodkach badań naukowych i technicznych, na polu twórczości artystycznej i refleksji humanistycznej. Czerpiąc energię dla myśli i działania z czystych wód Ewangelii, winni angażować się w służbę na rzecz nowej kultury życia poprzez swoje dokonania – poważne i udokumentowane, zasługujące na szacunek i zainteresowanie wszystkich”³³.

Poprzez służbę kulturze pracownicy nauki, intelektualiści, wychowawcy mogą odegrać znaczną rolę w walce o **sprawiedliwość społeczną**, cel, do którego należy dążyć z odwagą i energią. Uniwersytet dysponuje ogromną siłą moralną, by występować w obronie sprawiedliwości i prawa, działając zgodnie ze swymi własnymi środkami, którymi są kompetentna wiedza i moralne wychowanie. W podobny sposób uniwersytet winien w miarę możliwości dążyć do rozpowszechniania dobrodziejstw wyższego wykształcenia na wszystkie klasy i pokolenia, które są w stanie zeń

²⁹ Jan Paweł II, *Potrzeba współpracy między nauką, kulturą i wiarą* (Przemówienie na audyencji dla uczestników seminarium zorganizowanego przez Papieską Akademię Nauk oraz Papieską Radę ds. Kultury na temat „Nauka w kontekście ludzkiej kultury”, Watykan, 4.10.1991), nr 7, w: *Uniwersytety...*, dz. cyt., s. 91.

³⁰ Jan Paweł II, *Zadaniem uniwersytetu jest pielęgnowanie i przekazywanie wiedzy naukowej i mądrości* (List z okazji inauguracji działalności Uniwersytetu Opolskiego, Watykan, 1.10.1994), w: *Uniwersytety...*, dz. cyt., t. 2, s. 161.

³¹ Jan Paweł II, *Zadania uniwersytetu katolickiego w Ameryce Łacińskiej* (Spotkanie z pracownikami naukowymi i studentami uniwersytetów katolickich z całego Meksyku, Guadalupe, 31.01.1979), nr 2, w: *Uniwersytety...*, dz. cyt., t. 1, s. 74-75.

³² ECE 43; KPK 807; *Vita consecrata*, 97; *Christifideles laici*, 62.

³³ *Evangelium vitae*, 98.

korzystać³⁴. Albowiem uczelnia wnosi własny wkład w życie społeczeństwa nie tylko poprzez badania naukowe, ale także przez kształcenie i formację zawodową³⁵.

Zadaniem uniwersytetów jest także „kształtować poczucie solidarności w społeczeństwie i w świecie”³⁶. Ten aspekt roli uniwersytetów jest szczególnie ważny w procesie budowania nowej Europy. Na rzymskiej sesji *Uniwersytet i Kościół w Europie*, która odbyła się latem 2003 r., W. Schwimmer, sekretarz generalny Rady Europy, przedstawił Kościół, uniwersytet i Radę Europy jako trzy komplementarne filary jedności starego kontynentu³⁷.

Z kolei Jan Paweł II, uznając wielką rolę uniwersytetów w Europie, w liście do rektorów uniwersytetów europejskich uczestniczących w kongresie w Lublinie w 2004 r. stwierdza: „Przez wieki uniwersytety kształtowały duchową postać obecnej Europy, a chrześcijańskie przesłanie Dobrej Nowiny tworzyło w nich klimat otwarcia na prawdę, dobro i piękno. Pozwalało to odkryć wartości humanistyczne niezbędne dla integralnego rozwoju osoby ludzkiej i kształtowania cywilizowanych społeczeństw. Również dziś uniwersytety, zakorzenione w tej wielkiej tradycji historycznej, podejmują odpowiedzialne zadanie budowania nowej Europy, w której akademicka wolność i krytyczna refleksja mają służyć budowaniu bardziej ludzkiego świata”³⁸.

Także Kościół w Polsce w ostatnim czasie wypowiadał się na temat uniwersytetów. Dokumenty II Polskiego Synodu Plenarnego (1991-1999) zawierają część zatytułowaną *Szkoła i uniwersytet w życiu Kościoła i narodu*, która w 30 z 76 punktów bezpośrednio porusza problematykę szkolnictwa wyższego w naszym kraju. Dokument ten zasadniczo powtarza naukę Magisterium Kościoła katolickiego na temat uniwersytetów, a także próbuje aplikować ją do warunków specyficznych dla Polski. Według tych dokumentów „środowiska akademickie są miejscem kształcenia i formowania polskiej inteligencji, stanowiącej o przyszłości narodu, państwa i Kościoła”³⁹. Kościół katolicki w Polsce popiera także cele uczelni, sformułowane w *Ustawie o szkolnictwie wyższym*, która do podstawowych zadań uczelni zalicza m.in. „pracę wychowawczą w duchu poszanowania praw człowieka, patriotyzmu, demokracji i odpowiedzialności za losy społeczeństwa i państwa”⁴⁰. Synod przypomina za Janem

³⁴ Jan Paweł II, *Niezbędne posłannictwo uniwersytetu we współczesnym społeczeństwie* (Orędzie do środowisk akademickich Gwatemali, Guatemala de la Asunción, 7.03.1983), nr 7, w: *Uniwersytety...*, dz. cyt., t. 1, s. 318.

³⁵ ECE 10.

³⁶ ECE 37.

³⁷ A. Siemieniowski, *Rzymska sesja „Uniwersytet i Kościół w Europie” (17-20 lipca 2003 r.)*, „Wrocławski Przegląd Teologiczny” 2/2003, s. 197.

³⁸ Jan Paweł II, *List do rektorów...*, dz. cyt., s. 45.

³⁹ II Polski Synod Plenarny (1991-1999): *Szkoła i uniwersytet w życiu Kościoła i narodu*, 40.

⁴⁰ Tamże; *Ustawa o szkolnictwie wyższym z dnia 12.09.1990 r.*, art. 3.

Pawłem II, że podstawowym zadaniem szkół wyższych jest „formowanie ludzi nie tylko kompetentnych w swojej specjalizacji, czasem wąskiej, bogatych w encyklopedyczną wiedzę, ale nade wszystko w autentyczną mądrość. Tylko tak uformowani będą oni mogli wziąć na swoje barki odpowiedzialność za przyszłość Polski, Europy i świata”⁴¹.

Pisząc o roli uniwersytetu w społeczeństwie, nie można zapomnieć o **uniwersytetach katolickich** i ich specyficznej misji. Zagadnienie to, ze względu na obszerność, wymaga odrębnych badań. W tym miejscu warto jednak przytoczyć wypowiedź kard. Pio Laghi, byłego prefekta Kongregacji ds. Wychowania Katolickiego, z XVIII Zgromadzenia Generalnego Międzynarodowej Federacji Uniwersytetów Katolickich, które miało miejsce 2–6.08.1994 roku w USA: „Uniwersytety katolickie tylko wtedy będą w stanie kształtować nowe społeczeństwo, jeżeli przygotują nowe pokolenie intelektualistów katolickich. Przyszłość jest w rękach tych młodych ludzi. Dlatego koniecznie należy przygotować ich, aby byli zarówno wyjątkowo kompetentni w różnych dziedzinach, jak i głęboko wierzącymi [przekonanymi] katolikami”⁴².

Uniwersytet ma do odegrania wielką rolę w społeczeństwie⁴³. Tą rolą jest wkład w budowanie nowego społeczeństwa poprzez służbę wartościom, służbę prawdzie i służbę człowiekowi. Uczelnie wyższe powinny poszukiwać prawdy o człowieku, otaczającym je świecie natury i świecie społecznym, którego stanowią część i za którego kształt odpowiadają. Owo odkrywanie i głoszenie prawdy i jej sensu stanowi profetyczną rolę uniwersytetu w dzisiejszym społeczeństwie⁴⁴.

2. WYCHOWAWCZA ROLA UNIWERSYTETU

Zadaniem uniwersytetu jest nie tylko oddawanie się badaniom naukowym i nauczaniu, ale także formacji studentów⁴⁵. Ten pedagogiczny cel uniwersytetu jest niezmiernie ważny, ponieważ „los społeczeństwa i samego Kościoła wiąże się ściśle z osiągnięciami młodzieży odbywającej studia wyższe”⁴⁶. Dlatego wychowankowie uniwersytetów, szczególnie katolickich, „winni stać się ludźmi naprawdę

⁴¹ II Polski Synod Plenarny (1991-1999): *Szkola i uniwersytet w życiu Kościoła i narodu*, 66; Jan Paweł II, *Wokół Uniwersytetu Jagiellońskiego...*, dz. cyt., nr 5, s. 252.

⁴² P. Laghi, *The Catholic University in Shaping a New Society*, w: *The Catholic University in Shaping a New Society...*, dz. cyt., s. 99 (tłum. własne).

⁴³ Ciekawe przykłady praktycznego i skutecznego angażowania się uniwersytetu w służbie społeczeństwu można znaleźć w artykule N. Velazqueza, *Catholic University in the Service of Civil Society*, w: *The Catholic University in Shaping a New Society...*, dz. cyt., s. 69-79.

⁴⁴ ECE 4; *Christifideles laici*, 62.

⁴⁵ ECE 1.

⁴⁶ DWCH 10.

wyróżniającymi się wiedzą i przygotowaniem do pełnienia w społeczeństwie ważnych obowiązków oraz być świadkami wiary w świecie”⁴⁷. Innymi słowy, poprzez integralny rozwój powinni osiągnąć pełnię człowieczeństwa, aby być otwartymi na służbę drugiemu człowiekowi, społeczeństwu i Kościołowi⁴⁸. Pisząc o roli uniwersytetu w formacji młodego człowieka, nie można jednak zapomnieć o realnych zagrożeniach w tej dziedzinie, a wiążących się z kryzysem funkcji wychowawczej uczelni wyższej.

Jan Paweł II w jednym z przemówień opisuje wychowawczą rolę uniwersytetu na podstawie określenia *Alma Mater*, które często stosuje się do uczelni. Uniwersytet jest matką, czyli tą, która rodzi, wychowuje, karmi i kształci. Podobny jest do matki przez swą macierzyńską troskę o swoich członków, a troska ta ma naturę duchową i polega na rodzeniu dusz do wiedzy, mądrości, na kształtowaniu umysłów, ale też i serc⁴⁹.

Dlatego cel studiów – stwierdza na innym miejscu Papież – nie może „ograniczać się do zdobywania wiadomości, do otrzymywania dyplomów, do osiągnięcia opłacalnych stanowisk. **Studia winny prowadzić studenta do całkowitej dojrzałości ducha i sumienia**, to znaczy uczynić zeń autentycznego poszukiwacza prawdy o człowieku, o jego prawdziwych problemach, szukających odpowiedzi na *dla czego* i *jak* ludzkiej egzystencji. Właśnie owo wzrastanie w prawdzie, owo dojrzewanie najbardziej wewnętrznych przestrzeni człowieka umożliwi podjęcie odpowiedzialnych zadań, które stawia dziś przed nami służba dobru wspólnemu”⁵⁰.

Celem kształcenia musi zawsze być to, by człowiek stawał się dojrzały, to znaczy by stawał się bardziej świadomą osobą, która doprowadzi do doskonałości i w pełni zrealizuje wszystkie swoje możliwości i zdolności. Jest to osiągalne poprzez cierpliwe pogłębianie i stopniowe przyswajanie wartości absolutnych, trwałych i transcendentnych⁵¹.

Uniwersytet powinien przyczyniać się do pełniejszego rozwoju osoby ludzkiej, a ten **integralnie rozumiany rozwój** ma prowadzić do osiągnięcia pełni człowieczeństwa⁵². Formacja ma „wspierać proces dojrzewania osobowości młodych ludzi, kształtować ich wizję świata, ich system wartości, sferę relacji osobowych”⁵³.

⁴⁷ DWCH 10; ECE 9.

⁴⁸ ECE 20, 31.

⁴⁹ Jan Paweł II, *Wokół Uniwersytetu Jagiellońskiego...*, dz. cyt., nr 5, s. 248-249.

⁵⁰ Jan Paweł II, *Żaden kraj nie może...*, dz. cyt., nr 2, s. 275-276.

⁵¹ Jan Paweł II, *W służbie prawdy i wolności* (Przemówienie na spotkaniu z profesorami i studentami Uniwersytetu w Padwie, Padwa, 12.09.1982), nr 3, w: *Uniwersytety...*, t. 1, dz. cyt., s. 304.

⁵² KPK 807; *Christifideles laici*, 62.

⁵³ Jan Paweł II, *Kościół spogląda z wielkim szacunkiem na twórców i krzewicieli kultury* (Przemówienie na spotkaniu z przedstawicielami nauki i kultury w siedzibie Węgierskiej Akademii Nauk, Budapeszt, 17.08.1991), nr 6, w: *Uniwersytety...*, t. 2, dz. cyt., s. 80.

Wychowanie uniwersyteckie musi znajdować odpowiedzi na wielkie pytania człowieka: o sens jego istnienia i działania, o hierarchię wartości, o jego sumienie i wolność⁵⁴. Uczelnia – w myśl nauki Jana Pawła II – ma dać wykształcenie i wychowanie oparte na chrześcijańskiej antropologii, w duchu poszanowania prawa Bożego⁵⁵.

W formacji uniwersyteckiej podkreślana jest potrzeba pogłębiania wewnętrznego człowieka poprzez dostrzeganie w studiach i poszukiwaniach naukowych **wymiarów bardziej całościowych i globalnych**. W przeciwnym razie, zauważa Jan Paweł II, w pracy naukowej grozi człowiekowi zagubienie samego poznania własnej egzystencji, jej pełnego sensu, co w konsekwencji sprawi, iż człowiek, targany wewnętrznymi sprzecznościami, będzie pozostawał w ciągłym konflikcie z własną tożsamością. Gdy człowiek utraci świadomość swojej **wewnętrznej jedności**, jedności swego istnienia, ryzykuje zagubienie części samego siebie, chociaż chwilowo może się uchwycić wielu fragmentarycznych, złudnych pewności siebie lub powierzchownych aspektów rzeczywistości ludzkiej. Dlatego Papież stwierdza, że każdy członek uniwersytetu, nauczający czy student, ma pilny obowiązek i potrzebę zastanowienia się nad sobą, znalezienia swojego miejsca, określenia siebie samego; powinien podejmować refleksję nad swoim przeznaczeniem, tkwiącym w nim jako w stworzeniu Bożym. W tej świadomości wyższego rzędu tkwi nieść wiążąca w harmonijną jedność wszelkie działania ludzkie⁵⁶.

Stąd też Jan Paweł II namawia do **odkrywania tej integralnej i wspaniałej jedności wewnętrznej człowieka**, owego kryterium, którym powinna się inspirować wszelka aktywność naukowa i wszelkie studia. Wszystko po to, aby człowiek mógł podążać naprzód w harmonii z głęboką rzeczywistością osoby ludzkiej, a więc w służbie całego człowieka i całej ludzkości. Albowiem zaangażowanie naukowe – według Ojca Świętego – nie jest tylko aktywnością dotyczącą sfery intelektualnej człowieka. Ono pochłania go całego. Ono mobilizuje wszystkie jego energie i wciąga je w poszukiwanie prawdy. Tylko prawda ukazuje się człowiekowi jako to, co „dobre”. Stąd też istnieje nierozdzielna współzależność pomiędzy dobrem a prawdą. Z tego wynika, że każda działalność ludzka ma zawsze wymiar moralny. Innymi słowy, Papież zaznacza, że w każdym czynie człowieka, a także w wysiłku zdobywania wiedzy przez

⁵⁴ OKU, II.1, s. 193

⁵⁵ S. Urbański, *Wprowadzenie*, w: *Uniwersytety...*, t. 1, dz. cyt., s. 11.

⁵⁶ Jan Paweł II, *Wymiar moralny studiów i poszukiwań naukowych* (Przemówienie na audyencji dla uczestników Międzynarodowego Kongresu „Univ '80”, Rzym, 1.04.1980), nr 1-2, w: *Uniwersytety...*, t. 1, dz. cyt., s. 174-175.

studenta, zachodzi relacja między ludzkim działaniem a wymaganiami zakodowanymi w głębi jego wnętrza: pełni i jedności⁵⁷.

Papież troszczy się, aby nauka, zarówno w sensie podmiotowym, jak i przedmiotowym, nie przedstawiała się jako zadanie wyłącznie intelektualne, poza zasięgiem wymiaru moralnego. Odwołując się do nauki Soboru Watykańskiego II, podkreśla, że „porządek moralny tkwi w całościowym bycie osobowym człowieka (DSP 6)”. Tutaj leży **tajemnica wyboru**. Człowiek albo poszukuje samego siebie, potwierdzenia własnej osobowości, osobistej pożyteczności jako ostatecznej celowości własnego istnienia, albo zwraca się do Boga, Ostatecznego Celu, który jest w stanie jednoczyć, podporządkowywać, nakierować ku sobie najrozmaitsze cele stanowiące przedmiot ambicji i pracy studentów oraz ludzi nauki. Zatem „nauka i kultura tylko wtedy osiągną pełny sens, sens koherentny i jednoczący, jeżeli się podporządkują dążeniom zmierzającym do osiągnięcia celu ostatecznego człowieka, którym jest chwała Boża”⁵⁸.

W związku z powyższym, kluczem wysiłków intelektualnych powinno być **poszukiwanie Prawdy, dążenie ku Dobru Najwyższemu**. Tylko w ten sposób – zauważa Jan Paweł II – człowiek może pokonać ryzyko fragmentaryczności poznania rozbijającego go wewnątrz i żyjącego drobiazgami w rozmaitych, niezwiązanych ze sobą dziedzinach, całkowicie obojętnych wobec powinności i przeznaczenia człowieka. Związek między inteligencją a wolą ujawnia się w akcie sumienia, przez który człowiek sam ocenia rację dobra czy zła, zawartą w konkretnym czynie. Wypływa z tego **obowiązek formowania sumienia**. Polega ono na odkrywaniu z coraz większą jasnością tego światła, które wypełnia człowieka, przygotowując go do osiągania w stosownym postępowaniu prawdziwej pełni człowieczeństwa, ponieważ człowiek może urzeczywistnić siebie samego w pełni wtedy, kiedy będzie posłuszny prawu Bożemu⁵⁹.

Jednakże Ojciec Święty zaznacza, że człowiek tego celu nie może osiągnąć własnymi siłami. **Z pomocą przychodzi mu Chrystus**, który prowadzi każdego człowieka, oświeca go i ożywia. Tylko dzięki łasce Chrystusa człowiek może osiągnąć poziom nadprzyrodzony, który go czyni synem Bożym. I z tą pomocą łaski Bożej dopiero może realizować każde dobro związane z naturą ludzką. Aby to uczynić, musi kształtować własne sumienie. Największą przeszkodą – według Papieża – jest ignorancja religijna, a szczególnie grzech. Dlatego nawołuje On do zbliżenia się do Jezusa Chrystusa z żywą wiarą poprzez częste uczestnictwo w sakramentach⁶⁰.

⁵⁷ Tamże.

⁵⁸ Tamże.

⁵⁹ Tamże, nr 2-3, s. 175-176.

⁶⁰ Tamże, nr 3-4, s. 176-177.

Jan Paweł II jasno twierdzi, że etyka, moralność, realia duchowe powinny być pojmowane jako elementy stanowiące integralną całość człowieka w jego życiu osobistym, a także w roli społecznej. Prymat prawdy i prymat osoby łączą się i koordynują harmonijnie na rzecz ducha starającego się osiągnąć i szanować rzeczywistość w całej jej rozciągłości. Jeżeli istnieje błędny sposób pojmowania postępu technicznego, egzystuje również niewłaściwy system pojmowania postępu ludzkiej myśli na temat prawdy o człowieku. „Błędy się poprawia – mówi Papież – ale błędy były zawsze błędami, podczas gdy nie ma [takiej] prawdy o człowieku, o sensie jego życia osobistego i we wspólnocie, która by mogła być *przestarzała* lub stać się błędem”⁶¹.

Widać wyraźnie, że **integralność człowieka jest budowana poprzez formację duchową i formację intelektualną**. Między wiarą i rozumem nie istnieje wzajemne wykluczanie⁶². Dlatego ważnym miejscem formacji jest uniwersytet katolicki. Tam właśnie „w procesie kształcenia studentów – stwierdza konstytucja *Ex corde Ecclesiae* – **postęp wiedzy akademickiej i zawodowej winien łączyć się z formacją w duchu zasad moralnych i religijnych oraz z poznawaniem nauki społecznej Kościoła**. Program studiów przygotowujących do określonego zawodu powinien obejmować także formację etyczną, odpowiadającą temu zawodowi”⁶³. Już od średniowiecza uniwersytet spełnia także wzniosłą misję formacji osób powołanych do pełnienia najwyższych funkcji. Szczególnym wyrazem tej misji jest kształcenie i formacja nowego pokolenia formatorów⁶⁴.

Podsumowaniem charakterystyki integralnej formacji człowieka może być przesłanie Jana Pawła II do profesorów i studentów Papieskiego Uniwersytetu Salezjańskiego w Rzymie (31.01.1981). Według Papieża, studium uniwersyteckie winno zgłębiać różne nauki, ale zawsze trzeba pamiętać, że „Prawda przychodzi z wysoka i że prawdziwej nauce musi stale towarzyszyć pokora umysłu, zmysł adoracji i modlitwy, ascetyka własnego osobistego uświęcenia”⁶⁵. Ojciec Święty powtórzył tę myśl na spotkaniu ze studentami w Pawia (11.04.1981) mówiąc, że człowiek nie jest komputerem, „narzędziem wydoskonalonym w zamierzonym zakresie, które jednak

⁶¹ Jan Paweł II, *Wolność – prawda – służba człowiekowi* (Przemówienie na spotkaniu z profesorami i studentami uniwersytetów Zairu, Kinszasa, 4.05.1980), nr 8, w: *Uniwersytety...*, t. 1, dz. cyt., s. 184.

⁶² Jan Paweł II, *Nauka – teologia – Magisterium* (Przemówienie na spotkaniu z profesorami i studentami RFN, Kolonia, 15.11.1980), nr 2, w: *Uniwersytety...*, t. 1, dz. cyt., s. 203.

⁶³ ECE art. 4, par. 5.

⁶⁴ P. Poupard, *Wiara i kultura*, „L’Osservatore Romano” (wyd. pol.) 9-10/1994, s. 37.

⁶⁵ Jan Paweł II, *Poznać Boga w człowieku i poznać człowieka w Bogu* (Przemówienie na spotkaniu z profesorami i studentami Papieskiego Uniwersytetu Salezjańskiego, Rzym, 31.01.1981), nr 6, w: *Uniwersytety...*, t. 1, dz. cyt., s. 221.

zawsze pozostaje maszyną, pozbawioną duszy i zdolności porozumiewawczej. Musi on raczej **zmierzać do mądrości**, tj. do pełnej formacji ludzkiej, która opiera się i częściowo identyfikuje z pełną syntezą wiadomości intelektualnych i perspektyw moralnych, rozumienia i wizji świata, inteligencji i życia. Współczesne społeczeństwo potrzebuje bez wątpienia profesjonalistów, ale bardziej jeszcze żywych przykładów szczęśliwego układu między wiedzą i dojrzałością osobową: ludzi, którzy potrafią wychodzić naprzeciw bliźniego nie tylko na bazie zimnego zawodu dobrze wyuczonego i dobrze wykonywanego, lecz nade wszystko wchodzą w wymiar prawdziwie ludzki, wzajemnego udzielania się, co więcej, braterstwa⁶⁶.

Jedną z najważniejszych **wartości**, którą należy mieć na uwadze w kształtowaniu osoby jest **wolność**. Pomimo uczynienia z tego słowa przez współczesną kulturę swojej dewizy, wolność jest jednak jedną z najbardziej błędnie pojętych i poważnie pogwałcanych wartości w dzisiejszym społeczeństwie. Wiąże się to z błędną koncepcją człowieka, która czyni z niego istotę najwyższą i niezależną, podczas gdy jest on istotą stworzoną przez Boga i od Niego zależną; istotą skończoną i społeczną, która od swoich narodzin potrzebuje pomocy bliźnich. Kto nie chce dostosować używania swojej wolności do tej decydującej prawdy o stanie i przeznaczeniu człowieka, wystawia się na niebezpieczeństwo wchłonięcia przez „mechanizmy przystosowania społecznego”. A te z kolei, odbierając człowiekowi najpierw Boga, a następnie pozbawiając go kontroli nad samym sobą, prowadzą do ubezwłasnowolnienia i „zaprogramowania” człowieka, który zadawala się prawdami pragmatycznymi, podporządkowuje się koniecznościom i urokom konsumpcji materialistycznego społeczeństwa. Przekreślone zostają także wszelkie kryteria moralne, a wszystkie ideały sprowadza się do zainteresowania sukcesem, prestiżem lub pieniędzmi⁶⁷.

W dążeniu do celu, jakim jest integralnie uformowany człowiek, studentowi mają pomagać środowiska obecne na uniwersytecie, których misja powinna być szczególnie wyrazista na uczelniach katolickich: **nauczyciele akademicy i duszpasterstwo akademickie**.

Wielki wkład w formację studentów wnoszą wykładowcy, ponieważ spotkanie mistrza i ucznia nie wyczerpuje się w podaniu informacji i wprowadzeniu w metody

⁶⁶ Jan Paweł II, *Odblask Mądrości Bożej w pełnej formacji człowieka* (Przemówienie na audiencji dla studentów Uniwersytetu w Pavia, Rzym, 11.04.1981), nr 2, w: *Uniwersytety...*, t. 1, dz. cyt. s. 241.

⁶⁷ Jan Paweł II, *W służbie prawdy...*, dz. cyt., nr 4, s. 305; Jan Paweł II, *Przyjmijcie trud wolności* (Przemówienie na audiencji dla młodzieży uniwersyteckiej uczestniczącej w kongresie zorganizowanym przez Instytut Kooperacji Uniwersyteckiej, Rzym, 14.04.1981), nr 3-4, w: *Uniwersytety...*, t. 1, dz. cyt., s. 246-247.

badawcze. Proces kształcenia uniwersyteckiego nie może polegać jedynie na przekazywaniu wiedzy i umiejętności. Relacja nauczyciel – uczeń, fundamentalna dla uniwersytetu, zawiera w sobie treści o wiele bogatsze. Można by je wyrazić słowem *wychowanie*. Młody człowiek ma bowiem pragnienie znalezienia przewodnika, który poprowadzi go i wskaże drogę pośród nowych doświadczeń życia akademickiego; stara się o autentyczny i osobisty kontakt z wykładowcami, chroniący przed anonimowością⁶⁸. Niestety, „studenci boleśnie odczuwają brak prawdziwych mistrzów, których stała obecność i dyspozycyjność zapewniłaby *towarzystwo* wysokiej jakości”⁶⁹.

Kształtowanie drugiego człowieka wymaga od nauczycieli akademickich wysokich kwalifikacji moralnych. Wychowanie polega bowiem na dzieleniu się z innymi bogactwem własnego człowieczeństwa, zasadza się na obdarowywaniu, które jest miłością. Dlatego jest odpowiedzialne i zobowiązujące. Młode pokolenie powinno być formowane przez mistrzów i przewodników, którzy przeprowadzą studentów przez obszary zarówno wiedzy, jak i wartości duchowych. Celem ma być wychowanie do pełni ludzkiej osobowości⁷⁰.

W związku z wielką rolą pedagogiczną, jaką mają do odegrania wykładowcy, Jan Paweł II podkreśla w konstytucji *Ex corde Ecclesiae*, że nauczyciele uniwersyteccy mają się starać „pogłębiać nieustannie własne kwalifikacje oraz ukazywać treść, cele, metody i rezultaty poszukiwań poszczególnych dyscyplin w kontekście spójnej wizji świata. **Powołaniem chrześcijańskich wykładowców jest być świadkami i pedagogami autentycznego życia chrześcijańskiego, którego przejawem winna być osiągnięta już przez nich integracja wiary z kulturą, kompetencji zawodowej z chrześcijańską mądrością.** Wszyscy nauczający niech czerpią inspirację z ideałów akademickich i z zasad życia autentycznie ludzkiego”⁷¹. Profesorowie, odczuwając swą odpowiedzialność jako wychowawcy – zaznacza Papież w innym miejscu – powinni „z powagą i entuzjazmem przyczyniać się do **kształtowania ludzi rozmiłowanych w prawdziwej kulturze i czystej wolności, zdolnych do wypowiedania osobistych sądów w świetle prawdy, zaangażowanych w spełnianie wszystkiego, co jest prawdziwe, dobre i słuszne**”⁷².

⁶⁸ Jan Paweł II, *Uniwersytet – laboratorium...*, dz. cyt., nr 2, s. 58.

⁶⁹ OKU, III. 2, s. 195 (tłum. własne).

⁷⁰ Jan Paweł II, *Troska o przyszłość nauki i szkolnictwa wyższego w Polsce* (Przemówienie na audiencji dla rektorów uczelni akademickich w Polsce, Watykan, 4.01.1996), nr 5, w: *Uniwersytety...*, t. 2, dz. cyt., s. 201.

⁷¹ ECE 22.

⁷² Jan Paweł II, *W służbie prawdy...*, dz. cyt., nr 5, s. 306. KPK 810 zdecydowanie podkreśla, że kompetentna władza „ma obowiązek zatroszczyć się o to, ażeby nauczycielami uniwersytetów katolickich mianować osoby, które obok odpowiednich kwalifikacji naukowych i pedagogicznych, odznaczają się

Formacja etyczna i religijna studentów winna być włączona w całość ich duszpasterstwa. W trosce o ich formację duchową pasterze Kościoła powinni podejmować odpowiednie decyzje, aby na uniwersytetach (zarówno katolickich, jak i niekatolickich) „znalazły się konwikty i uniwersyteckie ośrodki katolickie, gdzie starannie dobrani i przygotowani kapłani, zakonnicy i świeccy katolicy stale udzielaliby młodzieży akademickiej pomocy duchowej i intelektualnej”⁷³.

Konstytucja apostolska o uniwersytetach katolickich poświęca dużo miejsca sprawie **duszpasterstwa uniwersyteckiego**⁷⁴. Jest ono określane jako „forma działalności uniwersytetu, która umożliwia członkom społeczności uniwersyteckiej skoordynowanie studiów i innego rodzaju aktywności akademickiej z zasadami religijnymi i moralnymi, czyli **integrację życia z wiarą**. Realizuje w konkretny sposób misję Kościoła na terenie uniwersytetu i stanowi element integrujący jego działalność i jego strukturę. Społeczność uniwersytecka, troszcząca się o umacnianie katolickiego charakteru instytucji, winna zdawać sobie sprawę z wagi pracy duszpasterskiej i poszukiwać sposobów jej oddziaływania na wszystkie formy aktywności uniwersytetu”⁷⁵. Innymi słowy, duszpasterstwo troszczy się o rozwój duchowy członków społeczności uniwersyteckiej, stosując środki, „które ułatwiają integrację formacji ludzkiej i zawodowej z wartościami religijnymi, w świetle religii katolickiej, tak, aby rozwój intelektualny był związany z religijnym wymiarem życia”⁷⁶.

Duszpasterstwo uniwersyteckie jest niezastąpionym miejscem formacji, w którym studenci katolicy mogą przygotowywać się do aktywnego uczestnictwa w życiu Kościoła. Duszpasterstwo ma za zadanie także przyczyniać się do rozwijania i umacniania szacunku dla wartości małżeństwa i życia rodzinnego, wspierać powołania do kapłaństwa i życia zakonnego, pobudzać chrześcijańskie zaangażowanie ludzi świeckich i przenikać wszystkie formy działalności duchem Ewangelii⁷⁷.

Dokument Kongregacji ds. Wychowania Chrześcijańskiego, Papieskiej Rady ds. Świeckich i Papieskiej Rady ds. Kultury pt.: *Obecność Kościoła na uniwersytecie i w kulturze uniwersyteckiej* wskazuje na **różne inicjatywy, które należałoby podjąć w celu ożywienia i skutecznienia duszpasterstwa akademickiego**: 1. tworzenie różnorodnych zespołów diecezjalnych; 2. pierwsze kroki pracy duszpasterskiej powinny być zorientowane na rektorów i profesorów; 3. promocja dynamicznych ruchów

również nieskazitelnością doktryny i dobrymi obyczajami. Gdy zaś braknie tych wymogów, powinni być usunięci ze stanowiska, z zachowaniem sposobu określonego w statutach.”

⁷³ DWCH 10; KPK 813; ECE art. 6, par. 2.

⁷⁴ ECE 38-42.

⁷⁵ ECE 38.

⁷⁶ ECE art. 6, par. 1.

⁷⁷ ECE 41.

kościelnych; 4. poszukiwanie duszpasterstwa uniwersyteckiego, które nie ogranicza się do ogólnego i nie zróżnicowanego duszpasterstwa młodzieży; 5. utworzenie personalnych parafii uniwersyteckich (zob. KPK 808)⁷⁸.

Pisząc o formacyjnej roli uniwersytetu, nie wolno zapomnieć o **realnych zagrożeniach, o antywychowawczych wzorcach**, których źródłem są liczne środowiska akademickie. W czasie prezentacji wspomnianego wyżej dokumentu *Obecność Kościoła na uniwersytecie i w kulturze uniwersyteckiej*, która miała miejsce 7.06.1994 r., kard. P. Poupard, przewodniczący Papieskiej Rady ds. Kultury, wyraził się na ten temat następująco: „Uniwersytet powinien przyczynić się w istotny sposób do integralnego rozwoju człowieka, należy jednak otwarcie stwierdzić, że w rzeczywistości większość uniwersytetów dawno już odeszła od tego zadania i tego ideału, aby stać się prawdziwymi *supermarketami wiedzy*. Czasem dochodzi wręcz do całkowitej **komercjalizacji uniwersytetu**, którego działalność dydaktyczna i badawcza zostaje podporządkowana bezpośrednim celom praktycznym i oderwana od wszelkich odniesień do zagadnień fundamentalnych dla człowieka we wszystkich wymiarach jego życia i działalności, takich, jak prawo naturalne i etyka zawodowa”⁷⁹.

W odnowie uniwersytetu i ponownym odszukaniu jego tożsamości wielką rolę mogliby odegrać katolicy tam obecni. W wielu krajach ich ilość na uniwersytetach jest imponująca, lecz aktywność i oddziaływanie są często nikłe. Wynika to z faktu, że wielu profesorów i studentów uważa swoją wiarę za sprawę ściśle prywatną. Niektórzy, nawet kapłani i zakonnicy, w imię źle pojętej autonomii uniwersyteckiej zaniedbują świadczenie o swojej wierze; inni tą autonomią posługują się nawet do rozpowszechniania fałszywych doktryn⁸⁰.

Reasumując, cel wychowania uniwersyteckiego można streścić następującymi słowami papieża Jana Pawła II: „Młodzi przedstawiciele środowisk uniwersyteckich, *wolajcie* świadectwem waszej wiary! Nie zadawajcie się życiem przeciętnym, pozbawionym wzniosłych ideałów, nastawionych tylko na osiągnięcie krótkotrwałych korzyści. Nie szczędźcie wysiłków, by uniwersytet był godny człowieka i by również dzisiaj umiał w sposób krytyczny służyć społeczeństwu. Europa potrzebuje nowego zaczynu intelektualnego, zdolnego ukazywać wzorce życia opartego na dyscyplinie, zaangażowaniu i poświęceniu, prostego w słusznych dążeniach, szczerego w ich realizacji i przejrzystego w sposobie postępowania. Konieczna jest **nowa odwaga myślenia**, które musi być wolne i twórcze, gotowe odpowiadać w perspektywie wiary

⁷⁸ OKU II.3, III.1.5, s. 194.

⁷⁹ P. Poupard, *Wiara i kultura*, dz. cyt., s. 36.

⁸⁰ OKU, I.15, s. 192-193.

na pytania i wyzwania, jakie stawia życie, aby jasno ukazywać ostateczne prawdy o człowieku”⁸¹.

Podsumowując całość naszych rozważań, można stwierdzić za Urzędem Nauczycielskim Kościoła katolickiego, że prawdziwy uniwersytet ma być liczącym się ośrodkiem nauki, kultury i formacji. Jego właściwym posłannictwem jest służba prawdzie, dobru i wolności oraz integralnemu rozwojowi człowieka. Uniwersytet powinien służyć społeczeństwu podejmując badania nad ważnymi problemami współczesności i wypracowując projekty rozwoju z uwzględnieniem wartości religijnych i etycznych, właściwych chrześcijańskiej wizji człowieka. Oby w realizację tych zadań wpisywało się jak najwięcej środowisk akademickich.

Summary

Social and Educational Role of a University According to the Teaching of the Catholic Church

According to the teaching of the Catholic Church, university has a great role in society. This role is to edify new society by serving values, especially the truth, and by serving human person. Universities should seek the truth about human person, social world and natural environment that surrounds us. Such seeking and proclaiming the truth and its sense reveal prophetic role of a university in contemporary society. Another value that has to be sought and cultivated is freedom. A university should also serve society by studying important problems of the present day and by creating projects of development, considering religious and ethical values. University has to be a real centre of science, culture and integral development of a human person.

⁸¹ Jan Paweł II, *Europa potrzebuje nowego zaczynu intelektualnego* (Homilia na Mszy św. dla środowisk akademickich Rzymu, Watykan, 11.12.2001), nr 4, „L'Osservatore Romano” (wyd. pol.) 2/2002, s. 17.